

הלכות שבת פרק כט

פרק כט

קידוש

מהתורה – מצוות זכירה בדברים

מצוות קידוש והבדלה מהתורה

א.

מצות עשה מן התורה לקדש יום השבת בדברים, שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ"ז), כלומר, "זכרהו זכירת שבח וקידוש".
וצריך להזכירו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה:

נוסח קידוש

ב.

וזה הוא נוסח קידוש היום,

ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם

אשר קידשנו במצוותיו

ורצה בנו

ושבת קדשו באהבה הנחילנו כמו שנאמר בנחמיה "אתה־הוא יְהוָה האֱלֹהִים
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּאֲבֹרָם... וְאֶת־שַׁבָּת קִדְשָׁךְ הוֹדַעְתָּ לָהֶם וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וְתוֹרָה
צִוִּיתָ לָהֶם בְּיַד מֹשֶׁה עֲבָדְךָ:"

זיכרון למעשה בראשית (כמו שנאמר

תחילה למקראי קודש

זכר ליציאת מצרים

כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים

ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו,

ברוך אתה י"י מקדש השבת:

נוסח הבדלה

ג.

וזה הוא נוסח ההבדלה,

ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם

המבדיל

- בין קודש לחול
 - ובין אור לחושך
 - ובין ישראל לגויים
 - ובין יום השביעי לששת ימי המעשה,
- ברוך אתה י"י המבדיל בין קודש לחול:

זמן הקידוש והבדלה

ד.

עיקר הקידוש בלילה.

אם לא קידש בלילה, בין בשוגג בין במזיד - מקדש והולך כל היום כולו.
ואם לא הבדיל בלילה - מבדיל למחר, ומבדיל והולך עד סוף יום רביעי,
אבל אינו מברך על האור אלא במוצאי שבת בלבד:

אכילה לפני קידוש מלאכה לפני הבדלה

ה.

אסור לאדם לאכול או לשתות יין משקדש היום עד שיקדש.
וכן משיצא היום אסור לו להתחיל לאכול ולשתות ולעשות מלאכה או
לטעום כלום עד שיבדיל.
ולשתות המים מותר.
שכח, או עבר, ואכל ושתה קודם שיקדש או קודם שיבדיל - הרי זה מקדש
ומבדיל אחר שאכל:

מדברי סופרים - קידוש והבדלה על היין

א.

מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין.
ואף על פי שהבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס.
ומאחר שיבדיל ויאמר המבדיל בין קודש לחול - מותר לו לעשות מלאכה,
אף על פי שלא הבדיל על הכוס.
וכשהוא מקדש - מברך על היין תחילה ואחר כך מקדש.
ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש:

ז.

כיצד הוא עושה? לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית או יתר, ומדיחו מבפנים, ושוטפו מבחוץ, וממלאהו יין, ואוחזו בימינו, ומגביהו מן הקרקע טפח או יתר, ולא יסייע בשמאל, ומברך על הגפן, ואחר כך מקדש. ומנהג פשוט בכל העולם לקרות בתחילה "ויכולו" (בראשית ב':א'), ואחר כך מברך על היין, ואחר כך מקדש, ושותה מלוא לוגמיו ומשקה כל בני חבורה. ואחר כך נוטל ידיו ומברך המוציא ואוכל:

ח.

אין קידוש אלא במקום סעודה.
כיצד? לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר, אבל אם קידש בזוית זו אוכל בזוית שניה.
ולמה מקדשין בבית הכנסת? מפני האורחין שאוכלין ושותין שם:

ט.

היה מתאווה לפת יתר מן היין, או שלא היה לו יין - הרי זה נוטל ידיו תחילה ומברך המוציא ומקדש, ואחר כך בוצע ואוכל.
ואין מבדילין על הפת, אלא על הכוס:

י.

מי שנתכוון לקדש על היין בלילי שבת, ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש - הרי זה מקדש על הפת, ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה.

ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה, וזה הוא הנקרא "קידושא רבה".

מברך בורא פרי הגפן בלבד ושותה, ואחר כך יטול ידיו ויסעוד.
ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש.
וגם קידוש זה לא יהיה אלא במקום סעודה:

קידוש והבדלה מבעוד יום

יא.

יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום, אף על פי שלא נכנסה השבת, וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום, אף על פי שעדיין היא שבת, שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו במעט:

קדש היום או יצא באמצע סעודה

יב.

מי שהיה אוכל בערב שבת, וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה - פורס מפה על השולחן ומקדש, וגומר סעודתו, ואחר כך מברך ברכת המזון.
היה אוכל בשבת, ויצא השבת והוא בתוך סעודתו - גומר סעודתו ונוטל ידיו ומברך ברכת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו.
ואם היה בתוך השתייה - פוסק ומבדיל, ואחר כך חוזר לשתייתו:

יג.

היה אוכל וגומר אכילתו עם הכנסת שבת - מברך ברכת המזון תחילה, ואחר כך מקדש על כוס שני.

ולא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצוות של תורה הן:

איכות היין

י.ד.

אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח. לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור, אפילו כטיפת חרדל בחבית גדולה - אין מקדשין עליו.

וכך אנו מורים בכל מערב.

ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר, לא נאמר היין הראוי לגבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע, או מגולה, או מבושל, שאין מקדשין על אחד מהן:

טו.

יין שטעמו טעם חומץ, אף על פי שריחו ריח יין - אין מקדשין עליו. וכן, שמרים שנתן עליהן מים, אף על פי שיש בהן טעם יין - אין מקדשין עליהן.

במה דברים אמורים, בשנתן על השמרים שלשה מים והוציא פחות מארבעה, אבל אם הוציא ארבעה - הרי זה יין מזוג, ומקדשין עליו:

טז.

כלי שהיה מלא יין, אפילו מחזיק כמה רביעיות, אם שתה ממנו מעט - הרי זה פגמו, ונפסל, ואין מקדשין על השאר, מפני שהוא כשירי כוסות:

יז.

יין שריחו ריח החומץ וטעמו טעם יין - מקדשין עליו.

וכן יין מזוג ויין צימוקים - מקדשין עליו, והוא שיהיו צימוקים שיש בהן לחלוחית, שאם ידרוך אותן יצא מהן דבשן.

וכן, יין חדש מגיתו - מקדשין עליו.

וסוחט אדם אשכול של ענבים ומקדש עליו בשעתו.

מדינה שרוב יינה שיכר, אף על פי שהוא פסול לקידוש - מותר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר המדינה:

קידוש יום טוב

יח.

כשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת, כך מקדשין בלילי ימים טובים ומבדילין במוצאיהן ובמוצאי יום הכיפורים, שכולם שבתות י"י הן. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחולו של מועד, ומוצאי שבת ליום טוב, אבל אין מבדילין במוצאי יום טוב לשבת:

נוסח קידוש ליו"ט

יט.

נוסח קידוש יום טוב,

ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם

אשר קידשנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון

בחר בנו ויגדלנו, רצה בנו ויפארנו

ותתן לנו י"י אלהינו באהבה

מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון

את יום טוב מקרא קודש הזה

את יום חג המצות הזה, או חג השבועות או חג הסוכות,

זמן חירותנו, או זמן מתן תורתנו או זמן שמחתנו,

באהבה

זכר ליציאת מצרים,

כי בנו בחרת ואותנו, קידשת מכל העמים

ומועדי קדשך בשמחה וששון הנחתנו,

ברוך אתה י"י מקדש ישראל והזמנים.

ואם חל להיות בשבת, מזכיר השבת וחזרתם שחותם בתפילה,

מקדש השבת וישראל והזמנים:

נוסח קידוש ראש השנה

ב.

בראש השנה אומר,

ותתן לנו י"י אלהינו

באהבה

את יום טוב מקרא קודש הזה

את יום הזיכרון הזה

זכרון תרועה

באהבה

זכר ליציאת מצרים,

כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים

ודברך אמת וקיים לעד,

ברוך אתה י"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזיכרון.

ואם חל להיות בשבת, חותם מקדש השבת וישראל ויום הזיכרון כדרך

שחותם בתפילה:

בלילי יום טוב מקדש על היין כשבת.
ואם אין לו יין, או שהיה מתאוה לפת - מקדש על הפת.
וכן, ביום טוב מקדש קידושא רבה כדרך שמקדש בשבת:

כיצד מברכין בלילי יום טוב שחל להיות באחד בשבת?
בתחילה מברך על הגפן,
ואחר כך מקדש קידוש יום טוב,
ואחר כך מברך על הנר,
ואחר כך מבדיל,
וחותם בהבדלה המבדיל בין קודש לקודש,
ואחר כך מברך שהחיינו:

כל לילי יום טוב ולילי יום הכיפורים אומרים שהחיינו.
ובשביעי של פסח אין מברכין שהחיינו, שאינו רגל בפני עצמו, וכבר בירך
על הזמן בתחילת הפסח:

סדר הברלה

סדר הבדלה במוצאי שבת - שיברך על היין, ואחר כך על הבשמים, ואחר כך
על הנר.
וכיצד מברך על הנר? בורא מאורי האש:

כה.

אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, כדי שיכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת.

ואין מברכין על הנר של גויים, שסתם מסיבתן לעבודה זרה, ואין מברכין לא על הנר של עבודה זרה ולא על הנר של מתים:

כו.

ישראל שהדליק מגוי, או גוי מישראל - מברכין עליו.

גוי מגוי - אין מברכין עליו.

היה מהלך חוץ לכרך וראה אור,

אם רוב אנשי הכרך גויים - אינו מברך,

ואם רוב ישראל - מברך.

אור של כבשן ושל תנור ושל כירים - לכתחילה לא יברך עליו.

הגחלים - אם כשיכניס קיסם ביניהן דולק מאיליו, מברכין עליהן.

אור של בית המדרש, אם יש שם אדם חשוב שמדליקין בשבילו, מברך עליו.

של בית הכנסת, אם יש שם חזן שהוא דר שם, מברכין עליו.

ואבוקה להבדלה מצוה מן המובחר.

ואין מחזרין על האור כדרך שמחזרין על כל המצוות, אלא אם בא מברכין עליו:

כז.

אור שהודלק בשבת לחולה ולחיה - מברכין עליו במוצאי שבת.

אור שהוקדח מן העצים ומן האבנים - מברכין עליו במוצאי שבת, שהיא
היתה תחילת ברייתו בידי אדם, אבל אין מברכין עליו במוצאי יום
הכיפורים, שאין מברכין במוצאי יום הכיפורים אלא על אור ששבת.
אף על פי שהודלק לחולה או לחיה ביום הכפורים - מברכין עליו, שהרי
שבת מעבירה:

הבדלה במוצאי יום טוב

כת.

יום טוב שחל להיות באמצע שבת, אומר בהבדלה

המבדיל בין קודש לחול

ובין אור לחושך

ובין ישראל לגויים

ובין יום השביעי לששת ימי המעשה,

כדרך שאומר במוצאי שבת, שסדר הבדלות הוא מונה.

ואינו צריך לברך לא על הבשמים ולא על הנר.

וכן אינו צריך לברך על הבשמים במוצאי יום הכיפורים:

טעם ברכת בשמים

כט.

ולמה מברכין על הבשמים במוצאי שבת? מפני שהנפש דואבת ליציאת
השבת, משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב: